

Kovács Olivér

A kritikai gondolkodás legyen örök

Csaba László: *Válság, Gazdaság, Világ. Adalékok Közép-Európa három évtizedes gazdaságtörténetéhez (1988-2018)* című könyv bemutatása¹

Long Live Critical Thinking

Book Review of László Csaba's *Crisis, Economy, World. An Addendum to Three Decades of Economic History in Central Europe (1988–2018)*

A 2001. szeptember 11-i terrortámadások kapcsán tízmilliók tettek hitet amellett, hogy azokat az Egyesült Államok 43. elnöke és kormánya szervezte meg. Az Egyesült Államokban végezték el azt a felmérést is, amely arra volt kíváncsi, hogy a válaszadók szerint a leggazdagabb 20% vajon hány százalékát birtokolja az összvagyonnak és hogy egyébként mennyit tartanának elfogadhatónak. Tippjük szerint a leggazdagabbak az összvagyon 60%-ával rendelkeznek, és olyan 30-35%-ot tartanának méltányolhatónak (Starmans et al., 2017). A valóságban viszont a leggazdagabb 20% az összvagyon közel 85%-át (!) birtokolja. A valóságról alkotott képünk tehát teljesen téves is lehet. Így van ez a társadalmi-gazdasági folyamatok terén is, s óriási a felelőssége a tudós értelmiségnek, hogy képes legyen tisztább képet adni arról: mi is történik valójában, különösen a 2008/2009-es pénzügyi majd reálgazdasági válság tapasztalatainak fényében. A közgazdaságtudományi irodalomban számos kötet látott napvilágot e tárgykörben az elmúlt években, de legtöbbjük kapcsán a recenzens nem tudna többet mondani annál, minthogy: „Őszintén mondhatom, ez a könyv megállja a helyét a polcon a többi mellett.” Viszont, akadnak néha olyan könyvek is, amelyeket valóban érdemes a polcra leemelni, mi több, megszívlelni a benne foglaltakat, mert azok a tudható ismeretek jól szerkesztett tárgyalásán át izgalmas és releváns kérdések megválaszolására vállalkoznak. Ilyen könyv Csaba László új

---

Kovács Olivér, tudományos főmunkatárs, ICEG European Center; Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Nemzetközi és Európai Tanulmányok Kar, Közgazdaságtani és Nemzetközi Gazdaságtani Intézet. E-mail: Kovacs.Oliver.Istvan@uni-nke.hu; web: <http://oliverkovacs.com>

¹ Az írás az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-18-4-NKE-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült.

kötete is, amely Közép-Európa három évtizedes gazdaságtörténetéről ad nagyotált ügy, hogy közben nagy kérdésekre ad – a tudósemberhez méltó – óvatos és mégis újszerűnek ható válaszokat.

A kötet központi kérdése, hogy térségünk mennyire zárkózott fel a Nyugathoz az elmúlt három évtizedben és eközben a pályafüggőség és pályateremtés aránya hogyan is alakult. Bevezetőjében utal arra a torz valóságképre, amely újabban széles körben megfigyelt jelenséggé vált a fejlett világban. Fontos állítása, hogy a parancsgazdaság-piacgazdaság kettőse mellé felsorakozik egy hibrid modell. Ez a modell viszont képes lehet a valóságot is átszabni. Csaba László kutatási kérdései alapvetően a következők: 1. Igaz-e, hogy a kilencvenes évtizedben a piacositás, valamint a gazdasági és a politikai szabad verseny túlfutott az optimumon, és – a 2008–2009-es globális pénzügyi válság által föl-erősítve – egyfajta természetes következménynek tekinthető az inga visszalendülése? 2. Igaz-e ezért, hogy voltaképp a történelem bosszúját éljük napjainkban, a harmincas években kialakult, majd a kommunista modernizációs kísérlet és a szovjetizálódás megszakította „természetes pályára történt visszatérés” tanúi lennénk? 3. Hogy a világ megváltozása miként is hatott, vajon a mobilalkalmazásokra épülő negyedik ipari forradalom, ami egyebek közt elmosza a virtualitás és az anyagi valóság közti határvonalat, a világháló teremtette és ma már választási eredményeket is alakító társadalmi, kommunikációs tér, a közösségi média és a jórészt különféle középosztályokból álló szabadidős és szolgáltató társadalom mennyire enged teret az autoriter megoldásoknak? Három országcsoportra koncentrálna (Közép-Európa és a Baltikum, Délkelet-Európa, és a szovjet utódállamok, a Független Államok Közössége) három időszak történésein keresztül mutat rá arra, hogy a kedvező világ gazdasági klíma ellenére csak kisszámú szereplő az, amely a felzárkózást meg tudta támogatni; a kihívásokra modellértékűnek tekinthető három válaszreakció született (központosítás, megszorítások és piacositás, valamint liberális piacgazdaság költségvetési lanyhasággal). A szerző szerint ki kell hangsúlyozni azt a gazdaságtörténeti tapasztalást, hogy az átalakulást és a felzárkózást támogató reformok is tapasztalati jószágok, a reformpártiságnak ott és csak akkor lett keletje, ha közülük már érezhetően termőre fordult valami (31. o.).

A II. rész – amely az *Előzmények: összeomlás, remények és fordított tervezés* fejezetcímet kapta – alapvetően a többdimenziós átalakulás folyamataként elhíresült SLIP-stratégiát mutatja be, és amellet érvel, hogy az egy igazolhatóan jólét- és versenyképesség-növelő, hatékonyságjavító csomag volt. A recenzens meglátása szerint a leírtak csak újból nyomatékositják – a könyvben is másutt idézett – Jánossy Ferenc felfogásának időtállóságát, vagyis, hogy a társadalmi-gazdasági rendszer olyan, mint egy kifeszített háló, amelyet csak és akkor lehet magasabbra emelni, ha több ponton fogjuk azt meg, azaz több területre kell a gazdaságpolitikának is fókuszálnia. A fejezet egyik fontos üzenete, hogy a történelmileg is egyedinek tekinthető átalakulás mérlegének felállításakor tekintettel kell lennünk arra, hogy a kommunista tömb nagyon is heterogén volt, illetve hogy a lejtőn lefelé menő szekér megállítása is eredmény (40. o.). A versenyképesség nyelvén ez azt jelenti, hogy annak pusztá megőrzése is folyamatos erőfeszítést igényel, vagyis a lejtőn való egy helyben állás sem könnyű feladat, *felfelé a lejtőn* pedig pláne nem egy Királyhegyi Pál-féle könnyed vígjáték.

A III. rész adja a négy modellértékűnek tekintett ország mini-esettanulmányait. A lengyel esetből felfejthető egyik központi gondolat, hogy Lengyelország sikeresen eljutott

a piacgazdaságig, de teljesítménye alulmúlta a várakozásokat, így a folyamat társadalmi elfogadottsága korlátozott maradt. A keletnémet eset a várt gazdasági csoda elmaradását húzza alá, míg a bemutatott orosz példa arra int mindannyiunkat, hogy a történelmileg lemaradó rendszerek életképességét nem szabad alábecsülni. A magyar esettel pedig már annak szemléltetésére vállalkozik a szerző, hogy az átalakulás éltanulójaként emlegetett országban a legélesebb a szakadék a reálteljesítmény és a társadalmi percepciók között. A IV. rész – *Az Európai Unió mint választóvonal* – fontos megállapításokat tartalmaz, amelyek közül csak azt emelnénk ki, hogy ahol az uniós tagság nem volt belátható távolságban, ott a csatlakozás előtt sem látunk komoly reformokat, a csatlakozás után pedig az eszméken és értékeken alapuló belső elköteleződés volt és maradt az előbbre jutás, a felzárkózást megtámogató reformok valódi hajtómotorja.

Az V. rész az 1999 és 2008 közti elszalasztott lehetőségek évtizedével foglalkozik. E kivételesen kedvező időszaktól a szakma azt remélte volna, hogy az országok fogékonyabbak a konvergenciafolyamatot felgyorsító és életképesebbé tevő reformokra. Csaba László hat mozzanatsoportot sorol fel, amelyekkel a tekintett periódus szokatlanul békés jellegét magyarázza. Ám, ahogy az a történelemben lenni szokott, az örömből is megüszül, hiszen voltak „*kevésbé látványos, de annál veszélyesebb*” (88. o.) elemek. A szerző rámutat, hogy nem a régi és új tagállamok közt alakult ki törésvonal, hanem a belső döntéshozói (és persze társadalmi) elköteleződéssel megáldott országok és a reformokkal kapcsolatosan csak amolyan állelkesültséget árasztó országok között (például az önarcképét álságosan kontúrozó Görögország, de ide sorolható Franciaország, Olaszország, Portugália, Szlovénia, Belgium, Horvátország és Magyarország is). Mit is jelent mindez? Egyfelől azt, hogy működhet is az európai integráció modellje. Másfelől pedig azt, hogy nem működött kényszerzubbonyként az euró sem – emeli ki Csaba László. Had emlékeztessünk ezen a ponton arra a pszichológiai felismerésre, amely úgy tűnik időtállóan bizonyul: a társadalom java része mindig aszerint ítél meg egy adott szakpolitikát (így integrációs törekvést és folyamatgyűttest), hogy az jó vagy rossz eredményre vezetett, és nem pedig az alapján, hogy az adott szakpolitikai módszerek és elgondolások a folyamat legelején racionálisnak hatottak-e. A Gazdasági és Monetáris Unió (GMU), és egyáltalán az integráció kapcsán még arra térnénk ki, hogy gyakran sajnos az a nélkülözhetetlen, ami látszólag fölösleges: A GMU fenntartható működéséhez lehet ugyan (a recenzens meggyőződése szerint kell is) intézményi változtatásokat eszközölni, de ami valójában a legszükségesebb volna az egy európai attitűd, az európai sorsközösségtudat megléte, s megerősítése.

A VI. rész mini országtanulmányai lényegében annak a kulcsgondolatnak az illusztrálására szolgálnak, hogy a rendszerváltoztatás és az Európai Unióhoz történő csatlakozás pályabefolyásoló ereje az 1999-2008-as időszakban meggyengült. Németország kapcsán azt a kérdést járja körül, hogy mi lehetett az oka a keleti országrész lemerevedésének, holott elvileg a fejlődéshez minden készen állt. Oroszország esetén az érdekelte a szerzőt, hogy miért is lehetett szükségzerűnek gondolni a centralizációt, mint az oligarchikus kapitalizmus meghaladásának útját, illetve hogy miért is lett „több mint kormányváltás, kevesebb mint rendszerváltás” (107. o.) Vlagyimir Putyin színre lépése. Emlékszünk, Putyin alig pár hónap leforgása alatt – a csecsen incidensek után – lett országosan is ismert és támogatott az orosz társadalomban. A recenzens számára a fejezet külön érdeme, hogy a mélyre ásó szellemi erőfeszítésekkel hadilábon álló munkákból tájékozódó Olvasó számára megvilágítja: valójában sosem vezérelte Putyint Oroszország gazdasági

megerősítésének óhaja, sokkal inkább törekedett a politikai hatalom megerősítésére. Arra, hogy Oroszország szemmagasságba kerüljön ellenfeleivel, s meghatározó szereplője legyen a világ színpadának. A modernizációs hiányok ellenére – dacára a társadalmi várakozásoknak és a komoly költségvetési többleteknek – Oroszországban nem jelent meg e hiányosságok felszámolásának érzékelhető jele – mutat rá a szerző. Például, ismeretes volt előttük (Degtyar', 2012), hogy milyen nyugdíjreform mentén haladhatnának előre, lépni csak a növekvő nyersanyagárak érája után léptek; az elmúlt évszázad tudományos felfedezései közül néhányat orosz tudósok jegyeznek, aminek alapján egy több lábón álló, versenyképes termékek előállítására képes, magas technológiatartalmú orosz gazdaság képe lebeg előttünk – számos területen komoly importfüggés figyelhető (Ksenofontov–Polzikov, 2018) –, de ez épp oly fikció, mint Shangri-La volt James Hilton regényében. Csaba László ezután a lengyel átalakulás szakaszait vázolja, annak törésszerű jellegét és a reformálhatóság viszonyát bontja ki. A lengyel út valójában azt példázza, hogy az óvatos, gyakorlatilag „unalomig ortodox” (114. o.) gazdaságpolitika eredményes lehet, de inkább csak rövid távon. A szerző is utal a mélyebb szerkezeti reformok elmulasztásával előálló problémákra, arra, hogy a lassú és kis lépések politikája nem lehet a kibontakozás útja. Az egykori legendás demokratikus ellenzéki gondolkodó, Adam Michnik még úgy tartotta, hogy a kommunizmusban az a legrosszabb, ami utána jön; valószínűleg igaza volt, hiszen ma a tényeket, a demokratikus értékeket preferáló gondolkodást kezdi ki a rabiátus, az Európai Uniót olykor „képzeltbeli közösségnek” tekintő nacionalista felfogás.² És bár a magyarországi fejlemények ismertek a legjobban a hazai olvasóközönség előtt, a szerző újszerű narratívát ad és rámutat: az ország jó két évtizeden át nem tett mást, minthogy a közepes fejlettség csapdája felé menetelt a szinte mindent átlúgozó és a reformokat semlegesítő politikai (és olykor szakmai) megosztottság okán.

A VII. rész már az elemzés által vizsgált harmadik évtized új világgazdasági korszakváltásáról szól. A fejezet fontos tételmondata, hogy az átalakuló országok gazdasági teljesítményét és jövőbeli kilátásait múltbéli mércék alapján szinte lehetetlen megítélni a bizonytalanság új korszakában. Ez a narratíva némileg emlékeztetheti a szakértő olvasót Saskia Sassen (2000) munkásságára az elvesztett kontroll kapcsán, vagy Akerlof és Shiller (2009) gondolatára, miszerint ma már a mesterségesen felépített sztorik nem is a tényeket magyarázzák, hanem azok maguk válnak tényjellegűvé. Ugyanakkor szerzőnk a válság óta fölhalmozott ismeret és tapasztalat birtokában az elemzés újabb rétegébe képes kalauzolni. Fővillantja a pénzügyi megrázkódtatás tapasztalatait, nem mellőzve az EU, illetve a modellértékűnek tartott négy ország aspektusát. Sajnálatos módon a pénzügyi válságok komplex tanulmányozásával csak szőr mentén találkozhatunk a főáramú közgazdaságtudományban – jegyzi meg Csaba László. A szerző egyébként sokakkal ellentétben már a 2008-as válság kitörését követő első évben is azt javasolta (Csaba, 2009), hogy a közgazdaságtudomány alapvető finomhangolásra szorul. Mindebből pedig egyenesen következik ama törekvése, hogy a pénzügyi válságok patológiáját adó saját válságmodelljét, illetve a kivédhetetlen válságok pusztító hatásainak mérséklését lehetővé tevő szabályozási következtetéseit is az Olvasó elé tárja (131–141. o.).

² Utalunk itt a lengyel államfő, Andrzej Duda kijelentésére. Elérhető: <https://emerging-europe.com/news/polish-president-launches-attack-on-eus-false-community/> (Letöltés dátuma: 2019. 02. 18.)

A 2008–2009. évi válság és annak utóéletének értelmezésére eztán kerül sor. Ebből pedig kitetszik, hogy miképp a szervezetbe bevitt szénhidrátok sem képesek tartósan és mellékhatások nélkül megemelni a szerotonin szintet (boldogság érzetet), úgy a kezdeti laza monetáris és költségvetési politikák által megtestesített válságkezelés sem alapozott meg örömteli évtizedet, hisz annak is voltak – és a mai napig vannak – súlyos következményei (például mondani sem kell, hogy a magasabb háztartási- és/vagy vállalati, illetve külső eladósodás fenntarthatatlan és a Tennessee Ernie klasszikus dalának sorát juttatják eszünkbe: „*You load sixteen tons, what do you get? Another day older and deeper in debt*”). A gazdaságpolitikának torzító hatása volt – húzza alá Csaba László. Vagyis a történelmi pályafüggettséggel operáló megközelítések magyarázó ereje egyre vérszegényebb. A szerző ugyan konkrétan nem tér ki arra – bár effajta nagyotól felvázolása közben nem is elvárta –, hogy az OECD-országokban a gazdaságpolitikai hatáskör alá eső adórendszerek progresszivitása tudatos cselekvések sorozatának eredményeképpen fokozatosan és látványosan csökkent az elmúlt évtizedekben, holott ez a fejlemény – a pénzügyi rendszer szabályozatlanságával együtt – nem csekély mértékben járult hozzá ahhoz, hogy a pénzügyi szektor a reálgazdaságon túlterjeszkedve önmagából élő pénzügyi kaszinóvá válhasson; ahhoz, hogy a tőkéből származó jövedelemrész exponenciálisan emelkedhessen a munkából származó jövedelemrész kárára; végső soron ahhoz, hogy az egyenlőtlenségek krónikusan növekedhessenek minekutána a nacionalista és populista nézetek súlya rekord szintekre emelkedett. A lényeg, hogy a Csaba László által aláhúzott gazdaságpolitikai befolyás igen is hatott és a pályafüggettségre építő magyarázatok ázsiója ma már nagyon alacsony.

A VIII. rész (*Új utakon – Az Európai Unió: válság és megújulás*) egy kérdést jár körül: járt-e az EU-tagság olyan mértékű gazdasági előnyökkel és politikai-intézményi, valamint általános civilizációs hatással, amely a vizsgált térség választónak túlnyomó többségét lenyűgözte volna. A GMU nemcsak a maastrichti kritériumokat jelenti, a GMU egy filozófia – figyelmeztet a szerző. S mint olyan, egyfajta sorsközösségi tudatot feltételezne a tagországoktól, ami azonban – ahogy korábban utaltunk rá – hiánycikk. A válságkezelő mechanizmusokat és lépéseket kellően tárgyilagosan és kritikusan mutatja be. Esetleg annyi kiegészítés tehető, hogy példának okáért az állandó válságkezelő Európai Stabilitási Mechanizmus (ESM) funkcióját át lehetne gondolni: válság híján is bevethetővé lehetne formálni olyanok számára, akik – a szerző által többször említett erős belső elköteleződést – hitet tettek komoly gazdaságpolitikai reformok megindítása és végrehajtása mellett, ugyanakkor megindításukhoz kell a nem várt következményeket csillapítani tudó addicionális puffer. A fejezet végére világossá válik, hogy nem bízhatunk sem az önálló nemzetépítésnek, sem a felszínes európai integrációnak az életképességében: a valódi fejlődés ezek szerves együttesét követeli meg.

A IX. rész a válságkezelés örökségével és a kialakuló új normalitással foglalkozik. A szerző meggyőzően mutat rá az euró értelmét alapjaiban megkérdőjelező vélemények hibáira, számba veszi az európai integráció, pontosabban pedig az euró bevezetésének előnyeit, illetve prezentálja az Európai Unióban a 2007-et követő évtizedben megfigyelhető alapvető átrendeződést. Megállapítja, hogy „az unión belül végbement nagy ívű változások túlnyomó része vagy kifejezetten előnyös volt az EU új tagállamai számára, vagy legalább nem akadályozta” a hatékonyabb gazdaságpolitikák kimunkálását (196. o.). Tegyük hozzá rögvést – ahogy a szerző is megteszi –, a kihívások láncolatához történő alkalmazkodás továbbra is házi feladat maradt.

A X. rész már a világgazdasági folyamatokat és európai fejleményeket ismerve azt vizsgálja, hogy a négy ország miben és miként lépett előre (ha lépett). A következő izgalmas kérdések izgatják a szerzőt: mitől lett sikeres a német gazdaságpolitika, amely lényegében őrizkedett az újításoktól; miért ütötte fel a fejét a tunyaság a lengyel gazdaságban a kezdeti sikerek után; miért vált katonáállammá a kilencvenes években még jószerivel a „normális” ország célját követő Oroszország; és miért lehet versenyképességi vesztes az a Magyarország, melynek kormánya 2010 óta deklarált céljait rendre elérte? A XI. rész teszi fel a „Miért maradt el a gazdasági csoda a szovjet birodalom bukása után?” kérdést. Ennek megválaszolása persze meglehetősen kockázatos vállalkozás, és mégis, az Olvasó szeme előtt sorakoznak azok a komplex kölcsönhatások, amelyek az innovációs dinamizmus szempontjából mindenképpen tanulmányozandóak és a magyarázat építő kockáiként szolgálhatnak. A zárszóban megfogalmazott gazdaságelméleti és történet-tudományi megállapítások – amelyeknek a véleményezésére az Olvasónak magának kell vállalkoznia – értékes adalékok a világ és konkrétan Európa történései iránt fogékony és érdeklődő Olvasó számára.

Összességében elmondható, hogy e könyvvel mind az összkép, mind a részletek tekintetében új meglátásokkal gazdagítja Csaba László a tudományt. A műből a recenzens által kiolvasható legfontosabbnak vélt három üzenet a következő. Először, *minden másképp is lehet*, komplexitásból következő kritikus instabilitást mutat minden szilárdnak gondolt szisztéma. Sokáig azt hittük, irreverzibilitások korát éljük (piacgazdaság és parlamentáris demokrácia térnyerése), kiderült, hogy visszarendeződhet. Másodsor, *a klikkek véderejét kereső önállótlanossággal párosuló belső indíttatás nélküliség inkább csak a kárhozát útja, s nem pedig a társadalmi-gazdasági fejlődésé és felzárkózásé*. Nincs olyan, hogy „európai gazdaságpolitika” (91. o.), gazdasági stratégia területén még mindig nagy az autonómia, minden tagállam a maga szerencséjének a kovácsa. Harmadsor, *a több anomália adott esetben nem vissza, hanem előrefele visz*. A kötetből kitént, hogy a „békés” időszakok reformapályt valószínűsítene, miközben viszont krónikus instabilitások képződhetnek. A mai európai demokratikus berendezkedésre megőrzendő, sőt továbbfejlesztendő értéként tekintő tagországokban eddig nem jött létre olyan intézmény (mechanizmus), amely a kihívások láncolatát, a krónikus instabilitásokat felfejtse, számba vegye és szembesítse velük a politikacsinálókat. A kötetben bemutatottak szerint is bizton hihetünk az anomáliák fokozódásában, a következő válságban, de a fenntartható társadalmi, gazdasági- és környezeti fejlődés szükségszerű előmozdításában is, épp ezért optimizmusunk e tekintetben megőrizzzük.

Anekdóták szerint annak idején a Szovjetunióban a Központi Bizottság ülésein mindig annak lehetett igaza, aki ülés előtt a honvédelmi miniszterrel együtt ment ki toalettre. Az Európai Unióban – ahogy Csaba László könyve is hangsúlyozza – létrejött egy valóságos közösség, amely lassan, döcögösen, de mégiscsak *együtt* keresi a maga igazát a követendő megoldásokban. Jelen kötet forgatása mindenki számára hasznos lehet, mert nemcsak tudományt, de szemléletet is ad. Annak a szemléletét, hogy a felhalmozódó újabb ismeretek és tapasztalások birtokában érdemes időnként szakszerű leltárt készítenünk arról, hogy mi is folyik a gazdaságban, a válságokat elkerülni képtelen világban, hiszen minden másképp is lehet. Vagyis, nem szabad hagyni, hogy az alapvetések kánonja elkápráztasson. A kritikai gondolkodás legyen örök.

Felhasznált irodalom

- AKERLOF, George – SHILLER, Robert J. (2009): *Animal Spirits How Human Psychology Drives the Economy, and Why It Matters for Global Capitalism*. Princeton, Princeton University Press.
- CSABA, László (2009): *Crisis in Economics? Studies in European Political Economy*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- DEGTYAR', L. Serafimovna (2012): Pension Reforms in Developed Countries: The Latest Tendencies and Conclusions for Russia. *Studies on Russian Economic Development*, Vol. 23, No. 2. 181–187. DOI: <https://doi.org/10.1134/S1075700712020049>
- KSENOFONTOV, Mikhail Yuryevich – POLZIKOV, Dimitrij Aleksandrovich (2018): Retrospective Structural Shifts in the Russian Economy. *Studies on Russian Economic Development*, Vol. 29, No. 6. 625–636. DOI: <https://doi.org/10.1134/S1075700718060084>
- SASSEN, Saskia (2000): *Elveszített kontroll? Szuverenitás a globalizáció korában*. Budapest, Helikon.
- STARMANS, Christina – SHESKIN, Mark – BLOOM, Paul (2017): Why People Prefer Unequal Societies. *Nature Human Behaviour*, Vol. 1, No. 0082. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41562-017-0082>

Internetes forrás

<https://emerging-europe.com/news/polish-president-launches-attack-on-eus-false-community/> (Letöltés dátuma: 2019. 02. 18.)

